

BELGELERLE ATATÜRK VE KÜTÜPHANELER

Dr. Hakan ANAMERİÇ*

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 29 Ekim 1923'ten itibaren yeni bir yapılanma sürecine girmiş, kendini meydana getiren sosyal, hukukî, kültürel, bilimsel ve siyasî kurumlarını oluşturmaya başlamıştır. Bu sosyal kurumlar arasında ülkemiz topraklarında uzun bir geçmişe sahip olan kütüphaneler de bulunmaktadır. Kütüphaneler, toplumsal düzen içerisindeki diğer kurumlarla birlikte yeniden yapılanma sürecine cumhuriyetin ilanından hemen sonra dahil olmuşlardır. Bu süreç, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni devlet yapısı içerisinde, toplumsal düzeni oluşturacak başlıca kurum olan Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında gerekli resmî düzenlemelerle sürdürülmüştür. Çalışmada yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk hükümetlerinin kütüphaneler ile ilgili yaptığı yasama çalışmaları, 1923-1938 yılları arasında bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanan belgelerle birlikte incelenecektir. Çalışmanın amacı, sözü edilen dönemde, dönemin siyasî gücünün / yapısının toplumsal birer kurum olan kütüphanelere olan bakış açısını, arşiv belgeleri ve resmî yazışmalardan örneklerle ortaya koymak, ulu önder Atatürk'ün bu konudaki çalışmalara yaptığı katkı ve önerileri vurgulamak, Cumhuriyetin ilk dönemindeki yeniden yapılanma çalışmalarında kütüphanelere ne şekilde yer verilmiş olduğunu ispatlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, kütüphaneler, Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kütüphanecilik.

ATATURK AND LIBRARIES IN ARCHIVAL RECORDS

ABSTRACT

Turkish Republic has entered in a reformation period since the 29th October 1923; has become forming its own social, judicial, cultural, scientific and politic institutions. Among these social institutions, libraries have long background and history in Turkey. Libraries with other institutions of

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

social order have been involved in reformation period directly after the declaration of the Republic. This period in the new structure of the Turkish Republic has been continued along with formal regulations set under the framework of The Grand National Assembly of Turkey. In this study, legislative works of first governments in the new Turkish Republic regarding libraries will be examined with records signed personally by Mustafa Kemal Atatürk, between the years 1923 and 1938. Aim of this study in general to examine the point of view of government and / or political structure in this period with examples of archival records and official correspondences, to emphasize great leader Mustafa Kemal Atatürk's assistances and suggestions related to these studies and to demonstrate how took place the libraries in reformation works in early republican period of Turkish Republic as a social institutions.

Key Words: Atatürk, libraries, Turkish Republic, Delegation of Attorneys Execution, governments of Turkish Republic, librarianship.

Giriş

23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Anadolu'da örgütlenen direnişin merkezi olmuş, çalışmalarını bu görüş etrafında sürdürmüştür. TBMM'nin açılması ile birlikte, ülkeyi yeniden yapılandırmak için hukuk, ekonomi, eğitim, ticaret, sağlık, kültür, bilim ve sosyal yaşam ile ilgili kanunî düzenlemeler yapmaya başlamıştır.

TBMM, toplumun geri kalmışlığını gidermek, toplum bireylerinin günün olanaklarından faydalanmalarını sağlamak, toplumu günün gerektirdiği düzeye çıkarmak ve diğer gelişmiş toplumlarla paralel bir seviyeye getirmek için kurumların ve yöntemlerin yenilenmesi veya tekrar düzenlenmesi için çalışmalarına başlamıştır. Bu amaçlar bağlamında, Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde sözü edilen devrim, yönetim şeklinin cumhuriyet olarak kabul edilmesi ile başlamış, devletin görevleri ve yeni toplum yapısı da bu yönetim şekline göre yeniden yapılandırılmıştır.

Yeni devlet ve yönetim şekli içinde toplumun bu yeniliğe adapte edilebilmesi için öncelikli olarak devleti meydana getiren temel kurumların oluşturulması ve bunlarla ilgili düzenlemelerin yapılması planlanmıştır. Bu kurumların başında eğitim-öğretim, hukuk ve ekonomi ile ilgili kurumlar

yer almaktadır. Bu kurumların işleyişi ve TBMM'nin yapmış olduğu düzenlemeler, 1946 yılına -çok partili döneme- kadar tek yönlü bir gelişme göstermiş ve Türk tarihinde ikinci bir dönüşümü ifade eden Cumhuriyet'in kurulması, güçlenmesi ve gelişimine katkıda bulunmasına odaklanmıştır. Cumhuriyet'in temel niteliklerini, özelliklerini ve uygulamalarını toplumsallaştırmanın en önemli aracı da eğitim-öğretimdir. Bu nedenle, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde 1930'lu yılların sonuna kadar eğitim-öğretime büyük önem verilmiş, eğitim-öğretim yeni bir sosyo-ekonomik model oluşturma ve modernleşme sürecinin en önemli aracı olarak görülmüştür. Eğitim-öğretimdeki politikalar; bütüncül, kapsayıcı, halkçı ve yeterli insan gücü yetiştirme anlayışı ile hazırlanmıştır (Kaplan, 1999: 161-162). Bu bakış açısı, Mustafa Kemal Atatürk'ün, *“Eğitim ve öğretimde uygulanacak usul, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir tahakküm vasıtası, yahut medeni bir zevkten ziyade maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden pratik ve kullanılabilir bir cihaz haline getirmektir”* sözlerin de belirttiği gibi; bilginin toplumsallaştırılması gereğini vurgulamaktadır (Genel Kurmay Başkanlığı, c.1., 1997: 105; Yazıcı, 1969: III).

Dönemin siyasî gücü, toplumun eski düzenlemelerden kurtulması ve belirlenen yeni yönetim şeklinin uygulanabilmesi için birçok hukukî ve toplumsal düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemeler arasında eğitim-öğretim, bilim, kütüphane ve kütüphanecilik ile ilgili doğrudan ve dolaylı ilgisi bulunanlar da yer almaktadır. Bunun yanı sıra, TBMM'nde ilk dönemde İcra Vekilleri Heyeti ve daha sonraki dönemlerde Bakanlar Kurulu (Kabine-Hükümet) tarafından ve / veya milletvekilleri tarafından yapılan öneriler de bu düzenlemelerin çıkarılmasında etkili olmuştur. Döneme ağırlığını koyan görüş ise; uluslaşma sürecine giren her ülkede olduğu gibi ulusçuluk olmuştur. Bu görüşün ardında -her ne kadar yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları tarafından kabul edilmese de- Osmanlı Devleti'nin son dönemine damgasını vuran İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirlerinin olduğuudur.

Bu açıklamalardan sonra çalışmanın tarih kapsamını, erken cumhuriyetin kuruluş önemi olarak da nitelendirebilecek Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı dönemi olan 1923-1938 yılları arası oluşturmaktadır. Konu kapsamı ise, sözü edilen dönem içerisinde, yeniden yapılanma sürecine giren ve hemen tüm alanlarda başlatılan çalışmalarda birer toplumsal / sosyal kurum olan kütüphanelerin nasıl yer aldığı ve bu kurumlarla ilgili devletin en yüksek kurumu olan TBMM'ndeki yasama faaliyetle-

rindeki yeri olarak belirlenmiştir. Çalışmada 1923-1938 yılları arasında bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından da imzalanan ve uygulamaya konulan yasama faaliyetleri belgeleri ile verilmiş, ilgili konular ile bağlantıları verilmeye çalışılmış ve bu çalışmalarla ilgili yorumlar yapılmıştır.

Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde TBMM'de Kütüphaneler İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde toplumsal / sosyal birer kurum olarak kütüphaneler ile ilgili çalışmalar, aslında TBMM'nin açılışıyla yani cumhuriyetin ilanından önce başlatılmıştır. Bu çalışmalarını Meclisin birinci dönemi boyunca (3 Mayıs 1920-27 Ekim 1923) hükümeti temsil eden İcra Vekilleri Heyeti¹ gerçekleştirmiştir. Ancak TBMM'nin açılmasından beş ay sonra 25 Eylül 1920'de, dönemin Aydın milletvekili Dr. Mazhar Bey (Germen) tarafından Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir kütüphane kurulması ve bu kütüphanenin kurulması amacıyla bütçeden ödenek ayrılması için bir öneri² sunulmuştur. Mazhar Bey tarafından verilen öneri, Meclis kurulunda görüşülerek 29 Eylül 1920'de kabul edilmiş ve bir *Kütüphane Encümeni* kurulması karara bağlanmıştır (Türkiye Büyük..., 1974: 1; Ege, 1979: 6; TBMM..., 2004: 4). Bu öneri, yeni Meclis Kütüphanesi'nin kurulması için gerçekleştirilen ilk resmî girişimdir. Böylelikle TBMM bünyesine "*Meclis-i Mebusan Kütüphanesi*"³ adı altında bir kütüphane kurulmuştur.

29 Eylül 1920'de oluşturulması kararlaştırılan kütüphane encümeninin, üç milletvekili ve iki idarî memurdan oluşturulması uygun görülmüştür. TBMM'deki ilk Kütüphane Encümeni'nde, öneriyi veren Aydın milletvekili Dr. Mazhar Bey (Germen), Canik (Samsun) milletvekili Ahmet Hamdi Bey (Yalman), Trabzon milletvekili Hüsrev Bey (Gerede) ve kütüphane memuru olarak Nebil Bey (Emirbuharioğlu) olmak üzere dört kişi görev almıştır. Bu durumun, Nebil Bey dışında kütüphane ve kütüphanecilik ile ilgilenmiş ve yeterli bilgi / tecrübeye sahip olan bir başka memur buluna-

¹ I. İcra Vekilleri Heyeti (3 Mayıs 1920-24 Ocak 1921), II. İcra Vekilleri Heyeti (24 Ocak 1921-19 Mayıs 1921), III. İcra Vekilleri Heyeti (19 Mayıs 1921-9 Temmuz 1922), IV. İcra Vekilleri Heyeti (12 Temmuz 1922-4 Ağustos 1923) ve V. İcra Vekilleri Heyeti (14 Ağustos 1922-27 Ekim 1923).

² Öneri metni için bkz. **TBMM Zabıt Ceridesi**, c.4., Ankara TBMM, s. 342. Kütüphane Encümeni için bkz. aynı cilt s. 368.

³ 1910'da dönemin Bağdat milletvekili *Sason Efendi* tarafından kurulması için girişimde bulunulan Meclis-i Mebusan Kütüphanesi, Türk Kütüphanecilik Tarihi'ndeki ilk parlamento kütüphanesi kurma girişimidir. Bu kütüphane, TBMM Kütüphanesi'nin de temelini oluşturmuştur. Bkz. Sason Efendi, **Meclis-i Mebusan Kütüphanesi Hakkında Rapor**, İstanbul, Meclis-i Mebusan Matbaası, 1911.

maması veya bu iş için meclisin o dönemki yoğunluğu ve koşulları göz önüne alındığında memurların başka encümenlerde görevlendirilmesi zorunluluğu nedeniyle ortaya çıkmış olabileceği söylenebilir. 29 Eylül 1920’de kurularak görevine başlayan ilk kütüphane encümeni, 1923’e kadar görevini sürdürmüştür. Kurulması kararlaştırılan Kütüphane Encümeni, TBMM bünyesinde kurulan 23⁴ encümenden birini oluşturmaktadır.

1923-1938⁵ yılları arasından Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde kütüphane kurma faaliyetleri incelenen arşiv belgeleri ve literatür sonucunda genel olarak şu üç yöntem ile gerçekleştirilmiştir:

a. Devletin toplumsal bilinci besleyici bilgi kaynaklarını içeren -millî, memleket, gazi, maarif, umumi kütüphane adı ile- kurduğu kütüphaneler,

b. Çeşitli eğitim-öğretim ve kamu kurumları bünyesinde kurulan ve / veya bu kurumlara devredilen kütüphaneler / dermeler,

c. Daha önce medrese, cami, han, zaviye, türbe gibi; kanunlarla faaliyetleri yasaklanmış olan kurumların, mübadele veya göçlerle terk edilmiş veya Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne bırakılmış binaların / arazilerin kütüphaneye devredilmesi / çevrilmesi / kütüphane inşa edilmesi.

Cumhuriyet Dönemi’nde kütüphanelerle ilgili ilk önemli siyasi gelişme, Mustafa Kemal Atatürk’ün 1 Mart 1923’te TBMM I. Dönem IV. Oturum açılışında yaptığı konuşması ile gündeme gelmiştir. Atatürk konuşmasında, kütüphanelerin ve diğer eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması gereğini “*Ameli ve şamil bir maarif için hudud-ı vatanın merkez-i mühimmesinde asrî kütüphaneler, darülmesaiyer, müzeler tesisi lazım olduğu gibi bil-hassa şimdiki teşkilat-ı mülkiyeye nisbetle kaza merkezlerine kadar bütün memleketin matbaalarla techizi icab etmektedir*” şeklinde ifade etmiştir (Soyсал, c.1., 1998: 107).

Devletin toplumsal bilinci besleyici bilgi kaynaklarını içeren kütüphaneler kurma girişimleri, Cumhuriyet’in ilanının hemen ardından başlatılmış ve ilk olarak 1924’te Antalya’da gerçekleştirilmiştir. Antalya’da açılan “*Milli Kütüphane*”, dermesindeki yetersizlik nedeniyle ilk yıllar iyi bir kü-

⁴ I. TBMM bünyesinde 23 Nisan 1920 - 18 Ekim 1920 yılları arasında Adliye, Dahiliye, Defter-i Hakani, Divan-ı Haysiyet, Hariciye, İktisad, İrşad, İstida, Kanun-ı Esasi, Kavanin-i Maliye, Kütüphane, Layiha, Maarif, Memurin Muhakematı Tetkik, Müdafaa-i Milliye, Murakabe Muvazene-i Maliye, Nafia, Nizamname-i Dahili, Orman ve Maadin, Posta ve Telgraf, Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye, Şerhiye ve Evkaf ve Tetkik-i Mezabıt Encümenleri görev yapmıştır.

⁵ Çalışmanın tarih kapsamı göz önüne alınmıştır.

tüphanenine hizmet verememiş, daha sonra başka kütüphanelerden ve kişilerden gelen bağışlarla zenginleştirilmiştir. Bu kütüphane günümüzde Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir. Bu kütüphanenin ardından Erzincan (1924), Kastamonu (1925)⁶, Çorum (1925), Niğde (1925), Aksaray (1926), Balıkesir-Dursunbey (1926), Sinop (1926) ve Trabzon (1927) kütüphaneler kurulmuştur. 1926 yılında Ordu'da da bir kütüphanenin açıldığı bilinmektedir, ancak bu şehirdeki kütüphanenin adı Gazi Kütüphanesi'dir. 1924-1927 yılları arasında Anadolu'nun çeşitli kentlerinde kurulan bu kütüphaneler aynı zamanda *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* ile kapatılan medreselerin kütüphanelerinde yer alan kitapların da korunarak hizmete sunulduğu kurumlar olmuşlardır. Bu kütüphaneler ile ulusal bilinç yaratmak isteyen dönemin siyasî gücü, halk eğitimi için yukarıda adı geçen ad ve içerikte kurulan kütüphanelerin yanı sıra; halk (umumî) kütüphaneleri de kurmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerin ülkede kurulan halk kütüphanelerinin sayısı 19'dur.⁷ Bu rakam, 1935-1936 yıllarına kadar 22'ye yükselmiştir (Ordu ilinde..., 1926, Türkiye..., 1957; 181; Ersoy, 1966: 73; Sinop Milletvekili, 1926).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında -özellikle 1924 ve 1925'te- kütüphaneler ile ilgili bazı dikkat çekici ve yukarıda listelenen konularda bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlar dönemin cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kararların en önemli özelliği, belgelerin üzerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasının yer almasıdır.

Bu belgelerden ilki, İcra Vekilleri Heyeti'nin⁸ 1 Haziran (1) 340 (1 Ağustos 1924)'te almış olduğu karardır. Bu kararın onaylandığı kararnamede daha önce 3-4 yıl kaldırılmış (mülga) olan Maarif Vekaleti'ne bağlı kalmış ve daha sonra Hazine-i Hassa Müdüriyeti'ne bağlanmış Yıldız Sarayı

⁶ İnşaatına 1916'da başlanmış ama çalışmalar 1925'te bitirilebilmiştir.

⁷ Bu halk kütüphaneleri 1920-1936 yılları arasındaki dönemde kurulmuştur. Ayr. bkz. Osman Ersoy, *Halk Kütüphanelerimiz Üzerine Bir Araştırma*, Ankara 1966, s. 61-79. Bu kütüphanelere millet, milli, memleket ve gazi isimleriyle kurulanlar dahil değildir. Bu kütüphaneler; Çankırı-Ilgaz (1920), Konya (1921), Adana Ramazanoğlu (1923), Afyon Gedik Ahmet Paşa (1924), Çorum-İskilip (1924), Denizli (1925), Tokat (1925), Amasya Beyazıt (1925), İzmir-Atatürk (1925), Mardin (1925), Bursa (1926), Malatya (1926), Sivas-Gürün (1927), Ankara (1928), Antalya-Elmalı (1928), Samsun (1930), İstanbul-Eminönü (1931), Konya-Akşehir (1932), Çankırı-Çerkeş (1932). Bu listede yer almayan bazı kütüphaneler sonradan halk kütüphanesi ismini almışlardır. Millî, memleket, maarif ve gazi adlarıyla anılan kütüphaneler daha sonra adları aynı kalsa bile halk "umumi" kütüphane olarak hizmet vermeye devam etmişlerdir.

⁸ Belgede, İcra Vekilleri Heyeti olarak belirtilmiştir. Ancak, belgenin onaylanma tarihine bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. Hükümeti olan, 2. İsmet İnönü Kabinesi (6 Mart 1924-22 Kasım 1924) olduğu anlaşılmalıdır.

Kütüphanesi'nin daha verimli ve rahat kullanılabilmesi / ulaşılabilmesi için Maarif Vekaleti'nin 29 Ocak 1924 tarihindeki isteği üzerine Darülfünun Kütüphanesi'ne devredilmesi istenmektedir. Belgede, Türkiye Reis-i Cümhuru (Cumhurbaşkanı) olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün ve başta başbakan İsmet İnönü olmak üzere diğer kabine üyelerinin imzaları yer almaktadır (Bkz. Belge-1). Bu kararın ardından 24 Ekim 1924'te kabul edilen yeni bir kararname ile Yıldız Sarayı Kütüphanesi, tüm eşyaları ile birlikte Darülfünun'a devredilmiştir (Yıldız..., 1924).

Dönemin cumhurbaşkanı ve hükümeti tarafından onaylanarak yürürlüğe giren bu kararnameden sonra kütüphaneler ile ilgili çalışmalar devam etmiştir. Bu çalışmalar genelde daha önce 430 ve 677 sayılı kanunlar⁹ ile Maarif Vekaleti'ne bırakılmış olan çeşitli vakıf kurumlarına ait kütüphanelere yönelik düzenlemelerle ilgili olmuştur. Bu çalışmalardaki temel amaç, sözü edilen vakıf kurumlarında (medreseler dahil) bulunan yazma / nadir eserlerin ve diğer eserlerin bir araya getirilmesi, çalınma ve yurtdışına çıkarılmalarının engellenmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun yanı sıra kaldırılmış olan bakanlık (nezaret) ve diğer kurumlarda kütüphaneci (hafız-ı kütüb) olarak çalışanların özlük haklarının korunması, maaş işlemlerinin düzenlenmesi gibi bir dizi girişimde de bulunulmuştur. Kütüphanecilerin maaşları ve buldukları kurumlarda çalışmalarına devam etmeleri ile ilgili bir belge dikkati çekmektedir. 6 Ağustos (1)340 (6 Ağustos 1924) tarihinde İcra Vekilleri Heyeti'nin onayladığı kararnamede, vakıf kütüphanelerinin Maarif Vekaleti'ne bağlanmasından sonra kaldırılmış olan Evkaf Nezareti'ne ait bütçenin de bu bakanlığa devredildiği belirtilmektedir. Ancak bu bütçe aktarımı sırasında daha önce vakıf kütüphanelerinde çalışmakta olan kütüphanecilerin maaşları atlanmıştır. Sözü edilen kararname, maaşları verilemeyeceği için görevlerinden ayrılmamaları ve değerli eserlerin korunmasının aksamaması için Maliye Vekaleti tarafından kütüphanecilerin maaşları için emaneten 8-10 bin lira ödenek ayrılması istenmiş, ancak Meclis-i Aliye yalnızca 3 bin liralık bir ödenek ayırmış ve ilgili iki kurum olan Maarif Vekaleti ve Evkaf Müdüriyeti'ne bildirmiştir (Bkz. Belge-2). Belgenin dört sayfalık ekinde, ilgili kurumların konuya ilişkin önerileri, düzeltmeleri ile birlikte yer almaktadır (Eski vakıf..., 1924).

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında, özellikle İstanbul'da bulunan birçok vakıf kütüphanesi bazen mobilyaları ve diğer eşyaları ile beraber ya

⁹ *Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun.*

İstanbul'da geçici olarak hazırlanmış binalara, ya da başta Ankara olmak üzere Anadolu'daki bazı kütüphanelere nakledilmiştir. Ayrıca daha önce farklı amaçlar için kullanılan bazı binalar da kütüphanelere dönüştürülmüştür. Bu nakil işlemleri için çeşitli konuda yazışmalar yapılmıştır (Konya'nın..., 1924; İstanbul'dan..., 1925; Amasya'da..., 1926).

Bu çalışmalarla ilgili olarak ele alınması gereken en dikkat çekici belge, 2 Haziran (1)341 (2 Haziran 1925)'de İcra Vekilleri Heyeti'nin¹⁰ onayıyla yürürlüğe giren kararnamedir. Kararname, Beyoğlu'nda daha önce *Rum Silloğu (Ellinikos Filolopikos Sillogos-Rum Cemiyet-i Edebiyyesi-Rum Edebiyat Topluluğu)* ve Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi) merkez binası olarak kullanılan binada korunan kitapların, Maarif Vekaleti'nin emri altında Ankara Şehir Kütüphanesi'ne kullanılmak üzere gönderilmesinden bahsetmektedir. Belgede başta Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere dönemin kabine üyelerinin imzaları¹¹ yer almaktadır (Bkz. Belge-3). Buna benzer çalışmalar uzun süre devam etmiş, kütüphaneler ve dermeleri çeşitli bina ve şehirlerle farklı zamanlarda nakledilmişlerdir. Bu kararnameden kısa bir süre sonra yine aynı binadan bazı kitaplar Ankara'daki Hacı Bayram Cami ve Kurşunlu Cami'ye nakledilmiştir (İstanbul'dan nakledilecek..., 1925).

Daha Önce Rum Silloğu olarak kullanılan ve daha sonraki dönemlerde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın merkez binası olarak kullanılan binada yer alan "Beyoğlu Halk Fırkası Kütüphanesi" nin Maarif Vekaleti'ne devri ile ilgili kararname, Başbakan İsmet İnönü imzasıyla Maliye ve Dahiliye Vekaleti'ne iletilmiştir. Bu belgede daha önce (2 Haziran 1925) Ankara'ya nakli istenen Rum Silloğu binasındaki kütüphanenin nakli konusunda Ankara'dan İstanbul'a konu ile ilgili gönderilmiş bir telgraf metni ve yazının müsveddesi bulunmaktadır (Bkz. Belge-4).

Kütüphanelerin yeniden düzenlenmesi için yapılan bu düzenleme ve denetleme girişimleri, TBMM gündemine gelmiş, şehirlerde kanunda sözü edilen kuruluşlarda bulunan eşya ve eserlerin ayrımı için görevlendirilen heyetlerin çalışması ile aşağıdaki karar alınmıştır:

¹⁰ Belgede, İcra Vekilleri Heyeti olarak belirtilmiştir. Ancak, belgenin onaylanma tarihine bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin 4. Hükümeti olan, 3. İsmet İnönü Kabinesi (3 Mart 1925-1 Kasım 1927) olduğu anlaşılmaktadır.

¹¹ Kararnameyi Adliye Vekili yerine Hariciye Vekili Doktor Tevfik Rüşdü, Bahriye Vekili İhsan yerine Dahiliye Vekili Mahmud Cemil, Maliye Vekili Hasan Saka yerine Nafia Vekili Süleyman Sırrı vekaleten imzalamışlardır.

“Tekke ve türbelerde bulunan kitaplar İstanbul’da komisyonun kütüphaneler müfettişi-i umumisinin nezareti altında Süleymaniye’ye, Bursa’dakiler Müze Kütüphanesi’ne, Kastamonu’dakiler Dar’ül-kariye, Konya’dakiler Yusuf Ağa Kütüphanesi’ne toplanacak, diğer vilayetlerdeki eserler de mahalli kütüphanelerde muhafazası temin olunacak ve müteferrik eserler doğruca Ankara’daki Kütüphane-i Umumi’ye gönderilecektir. Tekke ve türbelerde bulunan kitapların iki nüsha olarak mufassal fihristi vücuda getirilecek ve bir nüshası nihayet on beş gün zarfında merkeze gönderilecektir.” (Soysal, c.1., 1998: 111; Resmi Ceride, 1925: 765).

Bu iki madde ile yakından ilgili olan “Tekke, zaviye, cami ve mescitlerdeki sanat eserleri ve eşyanın koruma altına alınması” ve “Vakıf tekke, zaviye, cami ve mescitlerdeki antika eşyaların korunmalarına itina gösterilmesi” konulu iki belge de, kanun yürürlüğe girmeden kapatılması kararlaştırılan tekke ve zaviyelerdeki eşya, sanat eseri ve kitapların korunması ve saklanmasına ilişkin düzenlemeleri ve yapılması gereken işlemleri içermektedir. Bu belge ve maddelerde göze çarpan nokta, sözü edilen kurumlar bünyesindeki tüm kültürel, sanatsal ve bilimsel eserlerin titizlikle korunmasını ve bunlardan mümkün olduğunca fazla faydalanılmasını sağlamaktır.

Bu konuyla ilgili bir diğer önemli belge ise; yine 430 ve 677 sayılı kanunların çıkarılmasından önce hazırlanan yurt genelinde; minyatür, değerli kitap, tezhip gibi sanat eserlerinin yurt dışına çıkarılması ve yabancılara satılmasını engelleyen kararnamedir. Bu kararname, toplumun sahip olduğu değerlerin ve kültür varlıklarının elden çıkmasını engelleme düşüncesini kanıtlamaktadır (Tekke, zaviye..., 1925; Vakıf tekke..., 1925). Kararname, 16 Ağustos (1) 341’de tasarı halinde gündeme gelmiş ve 26 Ağustos (1)341 (26 Ağustos 1925)’de İcra Vekilleri Heyeti¹² tarafından kabul edilmiştir. Kararnamede Türkiye Cumhuriyeti’nde kişilerin elinde bulunan tezhip ve minyatürlerle süslenmiş yazma kitaplar ile etnografik değeri olan malzemenin hiçbir şekilde yurt dışına çıkarılmaması gerektiğinden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra sözü edilen malzemenin Maarif Vekaleti bütçesinden ayrılacak ödenek ile müze ve kütüphaneler için satın alınması ve bu malzemenin değerini ölçmek için uzman bir komisyon oluşturulması önerilmektedir. Kararnamede sözü edilen malzemenin yurtdışına çıkarılırken veya yabancılara satılırken yakalanması durumunda müsadere edilmesi ve bunu yapmak isteyen kişilerin Maarif Vekaleti’ne bildirilmesi, bildi-

¹² Belgede, İcra Vekilleri Heyeti olarak belirtilmiştir. Ancak, belgenin onaylanma tarihine bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti’nin 4. Hükümeti olan, 3. İsmet İnönü Kabinesi (3 Mart 1925-1 Kasım 1927) olduğu anlaşılmaktadır.

renlere bakanlık tarafından ödül verilmesi teklif edilmektedir. Farklı açılardan büyük önem taşıyan bu belgede yine Cumhurbaşkanı olarak Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere kabine üyelerinin¹³ tümünün imzaları yer almaktadır (*Bkz. Belge-5*). Buna benzer bir karar, sözü edilen kararnameden yaklaşık 2.5 ay sonra alınmıştır (Tekke, zaviye..., 1925).

TBMM’de süren bu çalışmalar, Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde toplumsal / sosyal bir kurum olarak kütüphanelere bakış açısı ve kütüphanelere yönelik yapılan düzenleme girişimleri ile devam etmiştir. Bu girişimler, kütüphaneler için yer (arazi ve bina) tahsisi, daha uygun mekanlara nakil ve devir, yeni bina yapımı, kütüphanelerde çalışan görevlilerin kadro ve maaş düzenlemeleri, kütüphane binalarının ve zarar görmüş yayınların onarımı konularında olmuştur. Bu girişim ve çalışmalarla ilgili belgelerin dönemin üst düzey yöneticileri tarafından imzalanmış / onaylanmış olması, kütüphane kurumunun Türkiye’nin temel yasama organı olan TBMM gündemine dönemin şartları ve öncelikleri düşünüldüğünde gelmiş olması bu kurum ve meslek açısından dikkat çekicidir.

1924’te Anadolu’nun çeşitli şehirlerinde kurulmaya başlayan “millî” veya “memleket” kütüphaneleri, aslında daha önce temelleri İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından atılan ulusal bilincin kurulması ve toplumu bu bilince erişirme çabalarının birer devamı niteliği taşımaktadır. Bu düşünce cumhuriyet döneminde biraz daha yumuşatılarak -özellikle halk evleri ve köy enstitülerinin kurulması ile- kurumsallaştırılarak devam ettirilmiştir. Bu kütüphanelerin büyük bölümü 1932’de kurulan halkevleri ile birlikte hizmet vermişlerdir. 1927’den 1946’ya kadar olan dönem içerisinde, millî ya da memleket kütüphanelerinin tamamına yakını halkevleri, halk odaları ve köy enstitülerinin kurulması ile birlikte *umumi*¹⁴ ya da *genel kütüphane/kitaplık* isimlerini almışlar, daha sonraki dönemlerde ise *halk kütüphanesi* olarak hizmetlerini sürdürmüşlerdir.

Dönemin siyasî gücünün bu tür kütüphaneleri kurmasının altında iki önemli amaç bulunmaktadır. İlki, 1923’e kadar Anadolu’nun çeşitli şehir-

¹³ Kararnameyi Ziraat Vekili yerine Ticaret Vekili Ali Cenani Bey vekaleten imzalamıştır.

¹⁴ 1931-1932’de Türkiye’deki halk kütüphanelerinin sayısı 74, bu kütüphanelerdeki kitap sayısı da 362.818’dir. 1933-1934 yıllarına ait bir istatistikte Türkiye’deki umumi kütüphane sayısı 102’dir. Bunların 46 tanesi Maarif Vekaleti’ne 36 valiliklere, 4 tanesi vakıflara, 9 tanesi halkevlerine, 3 tanesi şahıslara, 2 tanesi belediyelere ve 2 tanesi de cemiyetlere bağlı olarak hizmet vermektedir. Aynı istatistikte sözü edilen yıllara ait verilere göre 119’u şehirlerde ve 659’u köylerde olmak üzere toplam 778 tane okuma odası vardır. Bu umumi kütüphanelerde yer alan kitap sayısı da 419.056’dır. Ayr. bkz. *Maarif İstatistikleri No. 26, 1923-1932*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933, s. 106; **Maarif İstatistikleri 1933-1934: Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistiği**, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, ss. 3, 32, 36.

1930'lu yıllarda Mustafa Kemal Atatürk'ün kütüphaneler ile ilgili dikkat çekici bir ziyareti olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, 1912 yılında Kadızade İbrahim Bey tarafından başlangıçta sinema olarak hizmet vermek üzere kurulan, İzmir Millî Kütüphane binasını 3 Şubat 1933 günü İzmir'e yaptığı gezi kapsamında ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir Millî Kütüphane'ye yapmış olduğu bu ziyaret, Reis-i Cümhur Kalem-i Mahsus Müdürü (Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü) H. Rıza tarafından 3 Şubat saat 20:20'de Ankara'da makine başındaki Başvekil (Başbakan) İsmet İnönü'ye gönderilmiştir (Bkz. Belge-6). Bu ziyaret, kütüphaneler açısından ve onlara gösterilen ilgi bakımından oldukça önemli bir örnektir. Devletin kurucusu ve en üst düzeydeki yöneticisinin Osmanlı Devleti dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli kütüphanelerinden olan İzmir Millî Kütüphane ve Sineması'nı ziyareti, belki de cumhuriyet tarihinde bir ilk niteliğindedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı yapmış olduğu dört¹⁷ dönem göz önüne alındığında kütüphaneler, kütüphanecilik ve kütüphaneciler ile ilgili çeşitli çalışmalarda bulunduğu görülmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı süresince (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938) sözü edilen alanlarla ilgili resmî belgeler incelendiğinde şu konuların yoğunlukta olduğu görülmektedir:

- Kütüphanelerde çalışan personelin tayin (atama), görev süresi uzatma ve emeklilik yazışmaları. Bu belgeler arasında en çok yer alan konu ,uzman personel yetersizliği nedeniyle emeklilik yaşı gelmiş olan (yaş haddi dolan) kütüphanecilerin görevlerine devam etmeleri ile ilgili olanlardır.
- Yurtiçi ve yurtdışından çeşitli kütüphanelerde araştırma yapmak isteyenlere verilen izinler.
- Eski Osmanlı vakıf ve saray (özel) kütüphanelerinin kamu kurumlarına özellikle de askerî ve sivil yükseköğretim kurumlarına devri.
- Kütüphanelerin malzeme ve dermeleriyle birlikte nakli.
- Kütüphane kurulması için kişi ve / veya kurumlara arazi ve bina tahsisi.
- Yüksekokul ve üniversite (fakülte) kütüphanelerine çeşitli eşya, malzeme ve kitap alımı.

¹⁷ I. Dönem 1923-1927, II. Dönem 1927-1931, III. Dönem 1931-1935 ve IV. Dönem 1935-1938. (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938).

- Kütüphanelerde yapılacak sınıflama / derleme işleri için personel ve ödenek tahsisi.
- Çeşitli kütüphanelere gönderilen eserlerle ilgili liste ve kataloglar.
- Halkevi kütüphanelerine alınacak kitap ve eşyalar, bu kütüphanelerin işleyişi, düzen vb. konularda yapılmış yazışmalar.
- Halkevi kütüphanelerine gönderilen kitap, tiyatro oyunu ve süreli yayınlar; kütüphane inşaat işlemleri, kütüphaneler arası kitap alışverişi ve bağışı vb. konular ile ilgili diğer yazışmalar.

1923-1938 yılları arasında yukarıda sözü edilen konularla ilgili yaklaşık 120 yazışmaya erişilmiştir.¹⁸ Bu resmî yazışmalar dışında TBMM'nin yayın organı olan TBMM Tutanak Dergisi'nde de konuyla ilgili çeşitli oturumların tutanaklarına erişilebilmektedir.

Sonuç

Çalışmada yer verilen belgeler ışığında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ve hayattan ayrılışına kadar kurulan dokuz hükümetin¹⁹ kütüphaneler, kütüphaneciler ve kütüphanecilik ile ilgili konularda yasama çalışmaları yapmış oldukları görülmektedir. Yeni kurulan bir devletin kendisini oluşturacak temel ve öncelikli kurumlarının yanı sıra, toplumsal / sosyal birer kurum olan kütüphanelere de yer vermesi, dönemin şartları göz önüne alındığında kapsamlı ve ayrıntılı bir yeniden yapılanma süreci içerisinde olduğunu göstermektedir. 1923'te başlayan yasama çalışmaları genellikle, kaldırılmış olan Şerriye ve Evkaf Nezareti'ne bağlı kütüphanelerin Maarif Vekaleti'ne bağlanması, bu kütüphanelerde bulunan eserlerin korunması ve yine kaldırılmış bakanlıklara bağlı kütüphanelerin yeni kurulmuş olan kamu kurumlarına - özellikle yüksekökol ve fakültelere- devredilmesi ile ilgilidir. 1923-1930 arasında Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde daha sonra halkevi ve halk kü-

¹⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Katalogları. <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/>

¹⁹ I. İsmet İnönü Hükümeti (30 Ekim 1923 - 6 Mart 1924), II. İsmet İnönü Hükümeti (6 Mart 1924 - 22 Kasım 1924), Fethi Okyar Hükümeti (22 Kasım 1924 - 3 Mart 1925), III. İsmet İnönü Hükümeti (3 Mart 1925 - 1 Kasım 1927), IV. İsmet İnönü Hükümeti (1 Kasım 1927 - 27 Eylül 1930), V. İsmet İnönü Hükümeti (27 Eylül 1930 - 4 Mayıs 1931), VI. İsmet İnönü Hükümeti (4 Mayıs 1931 - 1 Mart 1935), VII. İsmet İnönü Hükümeti (1 Mart 1935 - 1 Kasım 1937), I. Celal Bayar Hükümeti (1 Kasım 1937 - 11 Kasım 1938). Bazı belgelerde bu hükümetler 29 Ekim 1923'e kadar görev yapmış olan *İcra Vekilleri Heyeti* olarak adlandırılmıştır.

tüphanesi olarak hizmetlerini sürdürecektir olan *millî, umumî, memleket, gazi, maarif* adlarıyla kütüphaneler açılmaya başlamıştır. 1932'ye gelindiğinde ise, toplumun geniş kesimlerini eğitmek ve millî bilinci yaygınlaştırmak amacıyla kurulan Halkevleri, kütüphaneler ile ilgili çalışmaların hızlanmasına neden olmuştur bunun en büyük nedeni halkevlerini meydana getiren dokuz şubeden birinin Kütüphane ve Neşriyat Şubesi olmasıdır. Bu şubenin çalışmaları ile ilgili birçok yazışma yapılmıştır. 1934'te şu anda yenilenmeye çalışılan Basma Yazı ve Resimleri Kanunu'nu çalışmaları başlatmıştır. Bu gelişmeler bağlamında Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı süresince kütüphaneler ile ilgili önemli ve geniş çaplı çalışmaların meclis gündeminde görüşüldüğü ve uygulamaya konulduğu görülmektedir.

تورکیه جمهوریتی

باسم وکالت
قلم مخصوص معین

۷۶۷

تاریخ

آغاز

ایرانی کوی ایزد پورم سینه کوی
 اسرافات جیدند دو ایرانی کوی ایزد پورم سینه کوی
 باغ شالیق قیو ویته ایسکی بایستور دروانه مخصفات باقی مبرالان
 جیدند و بیاید بیلغی بایته آندونی مخصفات مبریم داروان پورم سینه
 ارفای ایرکی صده مبر پورم سینه تقیله لخصفات حافظ کید مخصفات
 تلورته آندونی قیو مبریم مبر ایسکیم ری قیو آرنشده مخصفات قیو
 ایرانی کوی و پورم سینه مبر ایسکیم ایسکیم درام ایرانی کوی
 حافظ کیدن نون و قیو ایسکی و بایته مبریم مبر ایسکیم مبر ایسکیم
 نامنی مبریم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم
 سز او بیاید ری قیو مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم
 مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم
 ایرانی کوی کیدن ۱۸۱۹ | ۲۹۰ | مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم
 مخصفات مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم
 مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم

ایسکی مبر ایسکیم

ایسکی مبر ایسکیم

تاریخ ۲۲/۸/۶۷
 جویا قیو ایسکی مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم مبر ایسکیم

 بایس دولت
 الم عمومی مدرسی
 عدد
 ۱۳۳۰

قرارداد

تاریخ و شماره قرارداد: ۱۸۷۷ و ۱۸۷۸

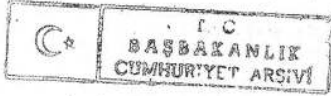
معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در روز ۲۹ خرداد ۱۳۳۰ تاریخ ۲۹ خرداد ۱۳۳۰ مورخه ۲۹ خرداد ۱۳۳۰
 به استحضار رسید که در این تاریخ در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در روز ۲۹ خرداد ۱۳۳۰
 در خصوص کتابخانه آقا میرزا محمد تقی که در روز ۲۹ خرداد ۱۳۳۰ در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 قرار اخذ شده تقصیر داشته و بقیه اجزای آن که در روز ۲۹ خرداد ۱۳۳۰ در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 اجتناب در آن ذکر موضوع بحث نبوده محفوظ کتابخانه بر روی تقصیر سبب شده
 و در این جهت اداره دولت مستظرفه ازین تقصیر جهت اجتناب
 ۲۹ خرداد ۱۳۳۰

وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
 خاتمه

بایس دولت	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
					
معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
					
معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه	معاونت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

جوانا پازلیجهن اورقه ۱ جواب اولدیی عذر اتمک تاریخ و نومردوستلک درسی رجا اولتور.

Belge - 3: Beyoğlu'nda Cumhuriyet Halk Fırkası'na merkez olan Rum Silloğu binasındaki mevcut kitapların Ankara Şehir Kütüphanesi'ne verilmek üzere Maarif Vekaleti'ne tahsisi DAGM. CABD. 30.18.1.1 / 14.35.2 / 02.06.1925

بش وکالت

فلم فخری مدیری
عدد

استانولده . سارف کیمی حاکم الیم و اولدی قورونما

بک ایللی قلمده قورونما کیمی نه تات سارف اوییه
تقصیه قلمده کیم قراندا « حیرانه ۲۱۱ » تاریخ ۲۰۰۱ / ۲۰۰۱
سایه راجیه و کاتیبیه لینه بیخ ایلده . انم . ساره کیم
عنه

یانتی -
۲۰۱۶/۱۸

3-

جواباً یازمله حق اولدیه عجبواب اولدیجی جیرانک تاریخ و نومبروستک درس رجا اولنور.

030 | 10 | | | /11 | 20 | 11 | 1

T. C. BAŞBAKANLIK DEVLET TELGRAFI		129	P. T. T.		Nr. 251
Telgraf muhaberatından dolayı mesuliyet kabul etmez 28		Adres: Makina Kurumu Tarihi: 30.10.1933		TELGRAFNAME	
(*) R = Resmî demektir. G = Gayri resmî demektir.		Psa N. H. Kesim		ALINDIĞI	
İLK MERKEZ	No	Kelime	VERİLDİĞİ	R. C. C.	ORTA MERKEZ
İzmir	10		Tarih	Saat	Tarih
			3.2.33	20	3.2.33
Bugün Reisi Cumhurbaşkanlığı öğleden sonra bucada bir gezinti yapmışlar ve avdetle milli kütüphane ziyaret olmuşlardır. Tazminat arz ederim ef.					
030	10				Reisi Cumhurbaşkanlığı Mabens M. H. Kaya

Belge - 6: Cumhurbaşkanının İzmir-Buca'da bir gezinti yaparak Milli Kütüphane'yi ziyaret ettiğini bildiren telgraf
DAGM. CABD. 30.10.0.0 / 2.11.10 / 03.02.1933

KAYNAKÇA

Acaroğlu, M. Türker. “Dünyada ve Bizde Derleme İşleri (1)”. **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** 15 (4): 1966, s.250-257.

“Amasya’da daha önce tumarhane olarak kullanılan binanın Genel Kütüphaneye olarak kullanılması.” (1926). DAGM. CADB. 30..18.1.1. / 19.43..13 / 21.07.1926.

Beyoğlu Halk Fırkası Kütüphanesi’nin Maarif Vekaleti’ne terk edilmesi. DAGM.CADB. 30.10.0.0 / 144.30.11

Cumhurbaşkanının İzmir-Buca’da bir gezinti yaparak Millî Kütüphane’yi ziyaret ettiğini bildiren telgraf. (1933). DAGM. CADB., 30..10.0.0 / 2.11..10 / 03.02.1933.

Ege, Melih. **Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplık Müdürlüğü Tarihçesi: Özet**. Ankara 1979, [yayl.y.].

Ersoy, Osman. **Halk Kütüphanelerimiz Üzerine Bir Araştırma**, Güven Matbaası, Ankara 1979.

“Eski vakıf kütüphanelerinin Maarif Vekaleti’ne, bunlara ait ödeneğin de maliye vekaleti’ne devri; kütüphanecilerin görevlerinde kalabilmeleri için de düşünülmeyen giderlerden ödenek ayrılması”. DAGM. CADB. 30..18.1.1 / 10.38..4 / 06.08.1924.

“İstanbul’dan nakledilecek Sillogog ve Esad Efendi kütüphaneleri ile müzesinin Kurşunlu Camii ile Hacı Bayram Camii avlusundaki kütüphaneye konulması.” DAGM. CADB. 30..18.1.2. / 15.63..9 / 27.09.1925.

“Konya’nın Ilgın kazasında bulunan terk edilmiş binanın kütüphane olarak kullanılması.” DAGM. CADB. 30..10.0.0. / 144.30..10 / 17.06.1924.

Genel Kurmay Başkanlığı. **Atatürkçülük**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1997.

Gökman, Muzaffer. “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu ve Atatürk’e Ait Bir Hatıra”. **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** 1 (2), 1952, 111-114.

“Günlük gazete ve risalelerle, neşredilecek kitaplar için derleme usulünün tabiki hakkında kanun tasarısı.” (1926). DAGM. CADB. 31..18.1.1 / 18.20..5 / 16.03.1926.

Kaplan, İsmail. **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

Maarif İstatistikleri No. 26 1923-1932. (1933). İstanbul, Devlet Matbaası.

Maarif İstatistikleri 1933-1934: Halk Okuma Odaları ve Umumi Kütüphaneler İstatistiği, Devlet Matbaası, İstanbul 1935.

Resmi Ceride III. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü. (19 Kanun-ı Evvel 1341 - 19 Aralık 1925), Ankara 1925.

“Sinop Milletvekili Dr. Rıza Nur tarafından kurulan Milli Kütüphane'nin giderlerini karşılamak üzere 250 dönüm hazine arazisinin temliki.” (1926). 30..18.1.1 / 3002/146-23 / 17.83..16 / 10.01.1926.

Soysal, Özer. **Türk Kütüphaneciliği: Belgeler: Geleneksel Yapıdan Yeniden Yapılanışa**, c.1., T.C. Kültür Bakanlığı., Ankara 1998.

“Şahısların elinde bulunan kıymetli eser ve yazmaların ihracının yasaklanması, bunların müze ve kütüphaneler için satın alınması ve bu konuda suç işleyenlerin cezalandırılması için gereken kanunun Maarif Vekaleti tarafından hazırlanması.” (1925). DAGM.CADB. 30.18.1.1 / 15.55.8. / 26.08.1925.

TBMM Kütüphanesi'nin Kuruluş Süreci ve İlk Sınıflama Çalışmaları: Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Fihristi: Mukaddime. Haz: Fatih Rukancı ve Hakan Anameriç. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2004.

“Tekke, zaviye, cami ve mescitlerdeki sanat eserleri ve eşyanın koruma altına alınması”. (1925). DAGM. CADB. 51..0.0.0 / 2.6..7 / 11.10.1925.

“Vakıf tekke, zaviye, cami ve mescitlerdeki antika eşyaların korunmalarına itina gösterilmesi.” (1925). DAGM. CADB. 51..0.0.0 / 13.110..16 / 29.06.1925.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi'nin Çağdaş Düzeyde Enformasyon Hizmeti Vermeye Yatkın Bir Düzeye Nasıl ve Ne Gibi Olanaklarla Getirilebileceği Hakkında Rapor. qHaz: Osman Tekin Aybaş. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Komisyonu, 1974.

Yazıcı, Mustafa. **Türklerde Kütüphanecilik**, Uygur Matbaası, Ankara 1969.

“Yıldız Kütüphanesi'nin daha faydalı olabilmesi için Darülfünun Kütüphanesi'ne devri.” (19249). DAGM. CADB. 30..18.1.1. / 10.28.2 / 01.06.1924.